

معرفی پنج بیماری مهم قارچی حبوبات در ایران

نجمه قرچه و مهدی صدروی*

دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد و دانشیار بیماری‌شناسی گیاهی، گروه گیاه‌پزشکی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۶/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۱۶

قرچه ن. و صدروی م. ۱۳۹۴. معرفی پنج بیماری مهم قارچی حبوبات در ایران. دانش بیماری‌شناسی گیاهی

۴(۲): ۱۷-۲۵.

چکیده

دانه‌های لوبیا، نخود، عدس، ماش و باقلا سرشار از پروتئین هستند. استان کهگیلویه و بویراحمد، یکی از مناطق کشت این گیاهان است. پنج بیماری مهم قارچی پژمردگی فوزاریومی، پوسیدگی فوزاریومی ریشه، سوختگی آسکوکیتابی، سوختگی آلترناریایی و پوسیدگی ذغالی در این استان روی این گیاهان شایع هستند. نشانه‌های این بیماری‌ها، خصوصیات کلیدی ریخت‌شناسی بیمارگرها و مناطق انتشار آن‌ها در ایران و جهان شرح داده شده است.

واژه‌های کلیدی: لوبیا، نخود، *Mycosphaerella*، *Fusarium*، *Alternaria*

مقدمه

دانه حبوبات، شامل نخود (*Cicer arietinum* L.)، لوبیا (*Phaseolus vulgaris* L.)، عدس (*Lens esculenta* Moench)، ماش (*Vigna radiata* (L.) Wilczek) و باقلا (*Vicia faba* L.) سرشار از پروتئین هستند. ترکیب مناسبی از پروتئین حبوبات با غلات می‌تواند سوء تغذیه و کمبود اسیدهای آمینه ضروری را برطرف سازد. از طرف دیگر با توجه به توانایی تثبیت نیتروژن در این گیاهان، قرار دادن آن‌ها در تناوب زراعی به افزایش حاصلخیزی خاک و پایداری تولید محصولات کشاورزی کمک می‌کند. بیماری‌های قارچی حبوبات، از اهمیت اقتصادی ویژه‌ای برخوردار هستند و می‌توانند در شرایط مساعد باعث کاهش ۱۰۰ درصدی محصول گردند

* مسئول مکاتبه، پست الکترونیک: msadravi@yu.ac.ir

(Navaz-Cortéz *et al.* 1998, Tu 1985, Abawi & Paster-Corrales 1990). استان کهگیلویه و بویراحمد،

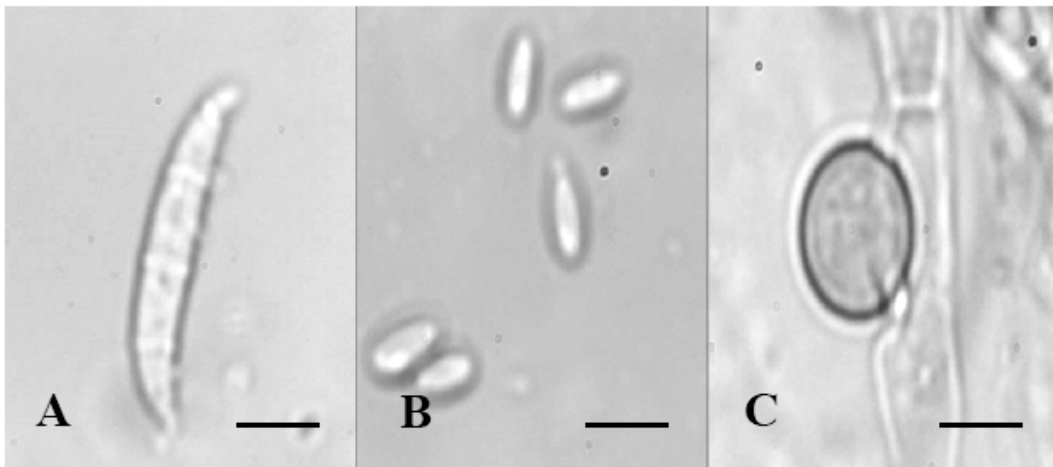
یکی از مناطق کشت این گیاهان است. پنج بیماری مهم قارچی این گیاهان که در این استان شایع هستند عبارتند از:

۱- پژمردگی فوزاریومی

نشانه‌های بیماری شامل زردی برگ‌ها، آوندهای چوبی قهوه‌ای‌رنگ و پژمردگی و خشکی بوته‌ها است. بیمارگر قارچ *Fusarium oxysporum* Schltdl. با پرگنه‌ای کرک‌دار، که روی آن سفید و زیر آن بنفش روشن تا تیره رنگ است. ماکروکنیدیوم‌ها (Macroconidia)، قایقی‌شکل، ۴ سلولی به ابعاد $۲/۹-۴/۷ \times ۲۹/۱(-۴۵)$ میکرومتر، میکروکنیدیوم‌ها (Microconidia) یک سلولی، بیضی‌شکل به ابعاد $۱/۹-۳/۷(-۵) \times ۱۵/۸-۶$ میکرومتر و کلامیدوسپور (Chlamydospore) قهوه‌ای رنگ، تکی یا جفت، انتهایی یا بین سلولی، کروی‌شکل به قطر $۱۰/۲(-۱۵)$ میکرومتر، با دیواره صاف تا ضخیم، هستند (شکل ۱).

این بیماری که در این استان روی لوبیا قرمز، عدس، نخود و باقلا شایع است، اولین بار در دنیا در سال ۱۹۲۹ از روی لوبیا از آمریکا، سپس از کلمبیا، پرو، ایتالیا، یونان، آفریقای مرکزی و اسپانیا گزارش شده است (Hagedron 1989, Alves-Santos 2001, Buruchara & Camacho 2000). خسارت این بیماری در ایران در

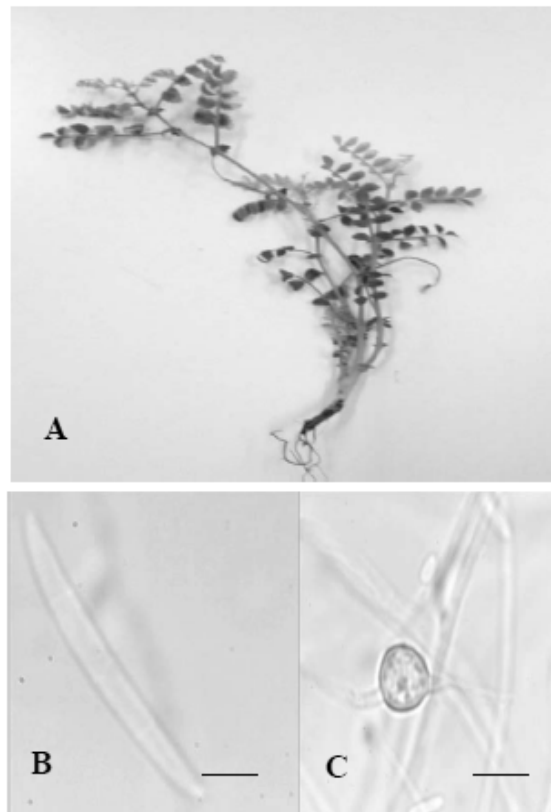
بعضی مزارع نخود تا ۲۲ درصد محصول برآورد شده است (Jamali *et al.* 2005).

شکل ۱- قارچ *Fusarium oxysporum* عامل پژمردگی حبوبات، A- ماکروکنیدیوم، B- میکروکنیدیوم‌ها، C- کلامیدوسپور (خط مقیاس = ۱۰ میکرومتر، اصلی)

۲- پوسیدگی فوزاریومی ریشه

این بیماری باعث پوسیدگی خشک (قهوه‌ای تیره تا سیاه) طوقه و ریشه، زردی برگ‌ها، تولید غلاف‌ها و دانه‌های کوچک و خشکیدگی بوته‌های نخود و لوبیا می‌شود (شکل A ۲). بیمارگر قارچ *Fusarium solani* (Mart.) Sacc. پرگنه‌ای سفید تا کرم رنگ دارد. کنیدیوم‌بر روشن، ساده، گاهی اوقات به بلندی طول ماکروکنیدیوم دیده می‌شود. کنیدیوم‌ها که از فیالیدها زاده می‌شوند، بی‌رنگ، میکروکنیدیوم‌ها ۱ تا ۲ سلولی به ابعاد $(-۶/۳) \times (۲/۴-۳/۹)$ (-۱۷/۵) - ۷/۲-۱۵ میکرومتر و ماکروکنیدیوم‌ها ۳ تا ۵ سلولی، به ابعاد $(-۶/۸) \times (۴/۶-۶/۲)$ ۳۱/۵-۵۹/۴ (-۲۶/۲) میکرومتر، با سلول انتهایی کمی موج‌دار و سلول پایه قلاب مانند هستند (شکل B ۲). کلامیدوسپور قهوه‌ای رنگ، کروی تا تخم‌مرغی شکل، به قطر $۶-۷/۳$ میکرومتر با دیواره صاف و ضخیم به صورت بین سلولی یا انتهایی، معمولاً تکی یا جفت و گاهی به صورت زنجیری دیده می‌شود (شکل C ۲).

شکل ۲- پوسیدگی فوزاریومی ریشه نخود، A- بوته نخود دچار پوسیدگی ریشه، B- ماکروکنیدیوم قارچ

Fusarium solani C- کلامیدوسپور قارچ بیمارگر (خط مقیاس = ۱۰ میکرومتر، اصلی)

این قارچ که در این استان از نخود و لوبیا قرمز جداسازی شده، در اغلب خاک‌ها حضور دارد و روی حبوبات و گیاهانی که در شرایط گرم و مرطوب رشد می‌کنند ایجاد بیماری می‌کند و از بیماری‌های مهم لوبیا در استان‌های تهران، خراسان رضوی و شمالی و در کشورهای کنیا، مکزیک، کلمبیا، برزیل، پرو، اکوادور و ونزوئلا است (شریف‌نبی ۱۳۸۹، Kraft *et al.* 1981). این بیماری به لوبیا، نخودفرنگی، نخود، سیب‌زمینی، آوآکادو، مرکبات و فلفل خسارت اقتصادی وارد می‌کند (Leslie & Summerell 2006).

۳- سوختگی آسکوکیتابی

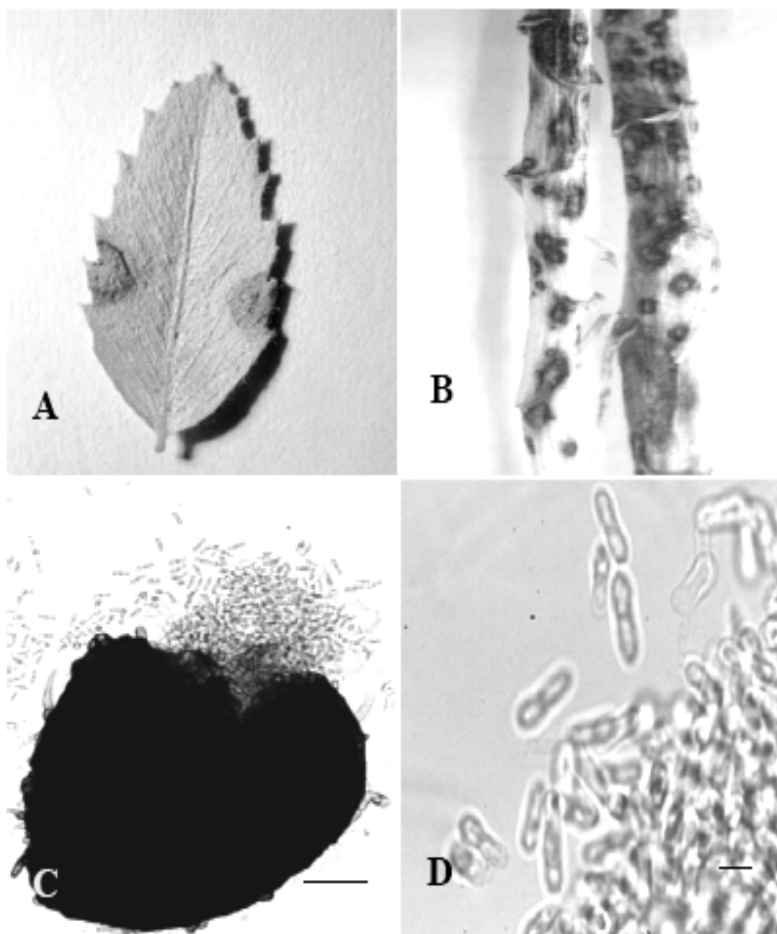
نشانه‌های بیماری، لکه‌های قهوه‌ای رنگ فرورفته با حاشیه تیره روی ساقه، شاخه‌ها و پیچک‌ها، روی برگ‌ها گرد تا بیضی شکل با هاله زرد رنگ و روی غلاف‌ها مدور چند حلقه‌ای هستند (شکل ۳ A,B).

عامل بیماری قارچ (*Mycosphaerella rabiei* Kovatsch. ex Gruyter [= *Ascochyta rabiei* (Pass.) Labr.]، تولید پیکنیدیوم‌های (Pycnidia) قهوه‌ای تیره رنگ، کروی شکل، به قطر (۲۰۰-) ۹۰-۱۶۰ میکرومتر، با کنیدیوم‌های به رنگ روشن، ۲ سلولی استوانه‌ای یا بیضی شکل به ابعاد ۴-۶ × (۱۸) ۸-۱۵ میکرومتر می‌نماید (شکل ۳C,D). این بیماری از استان‌های قزوین، ایلام، کرمانشاه، فارس، کردستان، آذربایجان شرقی و غربی و حومه مشهد و کشورهای فرانسه، الجزایر، لهستان و کانادا نیز گزارش شده و می‌تواند در بقایای بوته‌های بیمار و بذر زمستان‌گذرانی نماید (صدروی ۱۳۸۷، Morrall & McKenzie 1974, Mazur *et al.* 2004, Benzohra *et al.* 2011).

۴- سوختگی آلترناریایی

نشانه‌های بیماری، لکه‌های قهوه‌ای رنگ خشک با هاله زرد رنگ روی قسمت‌های هوایی بوته‌ها که سرانجام با افزایش تعداد و گسترش آن‌ها به خشکیدگی بافت‌های بیمار منجر می‌شود.

عامل بیماری قارچ *Alternaria alternata* (Fr.) Keissl. است، با پرگنه‌ای خاکستری تا سیاه رنگ، کنیدیوم‌برهای کوتاه به ابعاد ۳-۶ × ۱۷-۵۰ میکرومتر، به رنگ زیتونی کم‌رنگ تا قهوه‌ای طلایی، که به تنهایی یا دسته‌ای تشکیل می‌شوند. کنیدیوم‌ها اغلب زنجیری، تخم‌مرغی تا بیضی شکل، به ابعاد (۱۷-) ۱۵/۵-۶/۵ × (۷۰/۵-) ۴۵-۱۸ میکرومتر، با (۸-) ۴-۳ بند عرضی و ۲-۱ بند طولی و نوکی (Beak)

شکل ۳- بیماری سوختگی آسکوکیتهایی نخود، A,B- نشانه‌های بیماری روی برگ و ساقه، C,D- پیکنیدیوم و

کنیدیوم‌های *Mycosphaerella rabiei* (خط مقیاس = ۱۰ میکرومتر، اصلی)

استوانه‌ای، به ابعاد $7-7/5 \times 35-2/5$ میکرومتر هستند. این قارچ، که در این استان از بافت‌های بیمار لوبیاقرمز، باقلا،

عدس و ماش جداسازی گردیده است، باعث خسارت مهم اقتصادی درحبوبات، گیاهان صنعتی، دانه‌های روغنی و

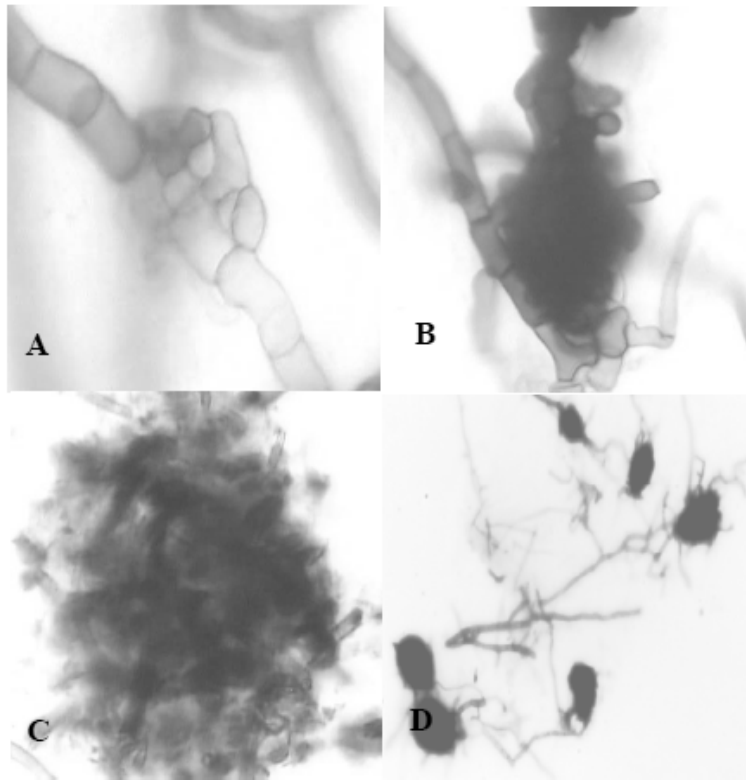
سبزیجاتی مانند کلم، گوجه‌فرنگی، هویج و سیب‌زمینی و درختان میوه‌ایی مانند مرکبات و سیب می‌شود

(Andersen & Thrane 1996). آن از روی بذر عدس در پاکستان و نخودفرنگی و عدس از کانادا نیز گزارش شده

است (McKenzi & Morrall 1975, Rahim et al. 2010).

۵- پوسیدگی ذغالی

نشانه‌های بیماری لکه‌های پوسیده خاکستری با دانه‌های ریز سیاه‌رنگ روی ریشه‌های سطحی و ساقه لوبیا

شکل ۴- A-D- مراحل تشکیل ریزسختینه در *Macrophomina phaseolina* عامل پوسیدگی ذغالی لوبیا (اصلی).

است. قارچ *Macrophomina phaseolina* (Tassi) Goid. عامل بیماری روی محیط سیب‌زمینی / دکستروز /

آگار پرگنه‌ای سیاه‌رنگ دارد که در آن به فراوانی تولید ریزسختینه‌های به قطر ۱۰۹-۴۸ میکرومتر می‌نماید (شکل ۴).

در محیط آب-آگار ۱/۵ درصد نیز پیکنیدیوم‌های سیاه رنگ به قطر ۱۳۰-۹۰ میکرومتر و

کنیدیوم‌های بی‌رنگ یک سلولی بیضی تا تخم‌مرغی شکل، به ابعاد ۱۶-۱۹ × ۶-۱۲ میکرومتر تولید می‌نماید. این قارچ

به بیش از ۵۰۰ گونه گیاهی زراعی و غیر زراعی از جمله لوبیا، سویا، پنبه، کنجد، ذرت، آفتابگردان، سورگوم و توتون

خسارت اقتصادی وارد می‌کند (Bowen 1989). این بیماری که در منطقه گچساران و دهدشت استان کهگیلویه و

بویراحمد شیوع دارد، از بیماری‌های مهم لوبیا در کشورهای آمریکای لاتین، آسیا، اروپا و استرالیا نیز محسوب می‌شود

(Ming et al. 2011).

References

منابع

۱. شریف‌نبی ب. ۱۳۸۹. بیماری‌های گیاهان زراعی ایران. دانشگاه صنعتی اصفهان، ۴۲۲ص.

۲. صدروی م. ۱۳۸۷. بیماری‌های مهم گیاهان زراعی ایران. دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ۲۰۸ص.
۳. نوراللهی خ.، جوان نیکخواه م.، نقوی م. و اخوت س. م. ۱۳۸۹. شناسایی پاتوتیپ‌های قارچ عامل برق زدگی نخود، *Didymella rabiei* در استان‌های ایلام و کرمانشاه. دانش گیاه‌پزشکی ایران ۲: ۱۹۳-۱۸۷.
4. Abdelkareem F. 2007. Induced resistance in bean plants against root rot and *Alternaria* leaf spot diseases using biotic and abiotic inducers under field conditions. *Plant Physiology* 3(6): 767-774.
5. Abawi G .S. & Pastor-Corrales M. A. 1990. Root rots of beans in Latin America and Africa; diagnosis, research methodologies and management strategies. CIAT, Cali, Colombia. 114 pp.
6. Alves-Santos F. M., Ramos B., Asuncion Garcia-Sanchez M., Eslava A. P. & Diaz-Minguez J. M. 2001. A DNA-based procedure for in plant detection of *Fusarium oxysporum* f. sp. *phaseoli*. *Phytopathology* 3:237-244.
7. Andersen B. & Thrane U. 1996. Differentiation of *Alternaria infectoria* and *A. alternata* based on morphology, metabolic profiles and cultural characteristics. *Canadian Journal of Microbiology* 42:685-689.
8. Bashir A. K. & Saad T. A. 1993. Seed health testing of broad beans. *Agriculture Research* 2(3): 227-232
9. Benzohra I. E., Bendahmane B. S., Labdi M. & Benkada M. Y. 2011. Identification of pathotypes and physiological races in *Ascochyta rabiei* (Pass.) Labr., the agent of *Ascochyta* blight in chickpea (*Cicer arietinum*) in Algeria. *World Applied Sciences Journal* 15(7): 978-984.
10. Bojdova J. & Sinsky T. 1990. Species spectrum of the *Fusarium* genus on lentil in Czechoslovakia. *Lens Newsletter* 17:29-30.
11. Bowen C. R. & Schafaugh J. R. 1989. Relationships among charcoal rot infection, yield and stability estimates in soybean blends. *Crop Science* 29:42-46.
12. Buruchara R.A. & Camanho L. 2000. Common bean reaction to *Fusarium oxysporum* f. sp. *phaseoli*, the cause of severe vascular wilt in central Africa. *Journal of Phytopathology* 148:39-45.
13. Hagedron D. J. 1989. Compendium of Bean Diseases. APS Press, MN, USA, 73p.
14. Holiday P. & Punithalingan E. 1970. *Macrophomina phaseolina*, CMI Description of Pathogenic Fungi and Bacteria No. 275. Commonwealth Mycological Institute, Kew, UK.

15. Jamali F., Sharifi Tehrani A., Okhovat S.M. & Zakeri Z. 2005. Effect of antagonistic bacteria on the control of *Fusarium* wilt of chickpea caused by *Fusarium oxysporum* under greenhouse conditions. *Journal of Plant Pathology* 3:711-717.
16. Kraft J. M., Burke D. W. & Hagland W. A. 1981. *Fusarium* diseases of beans, peas and lentils. Pennsylvania State University Press, University Park, PA. USA. 142-156 pp.
17. Leslie J. F. & Summerell B. A. 2006. The *Fusarium* Laboratory Manual. Blackwell Publishing, Iowa, USA, 387p.
18. Mazur S., Nawrocki J. & Kucmierz J. 2004. Disease symptoms on chickpea (*Cicer arietinum* L.) and their causal agents. *Folia Horticulturae* 16:47-53.
19. McKenzie D. L. & Morrall R. A. A. 1975. Diseases of specialty crops in Saskatchewan: II. Notes on field pea in 1973-74 and on lentil in 1973. *Canadian Plant Disease Survey* 55:97-100.
20. Ming P. Y., Colmer T. D. & Barbetti M. J. 2011. Salinity drives host reaction in *Phaseolus vulgaris* (common bean) to *Macrophomina phaseolina*. *Functional Plant Biology* 38(12): 984-992.
21. Morrall R. A. A. & McKenzie D. L. 1974. A note on the inadvertent introduction to North America of *Ascochyta rabiei*, a destructive pathogen of chickpea. *Plant Disease Reporter* 58: 342- 345.
22. Nadia G., El-Gamal F. Y., Abd-El-Kareem O., Ftouh N. & El-Mougy S. 2007. Induction of systemic resistance in potato plants against late and early blight diseases using chemical inducers under greenhouse and field conditions. *Research Journal of Agriculture and Biological Sciences* 32:73-81.
23. Navaz-Cortéz, J. A., Hau, B. & Jiménez-Díaz, R. M. 1998. Effect of sowing date, host cultivar and race of *Fusarium oxysporum* f. sp. *ciceris* on development of *Fusarium* wilt of chickpea. *Phytopathology* 88:1388-1346.
24. Rahim S., Dawar S. & Tariq M. 2010. Mycoflora associated with Lentil (*Lens Culinaris* L.) seeds of Pakistan. *Pakistan Journal of Botany* 42(6): 4345-4352.
25. Rahman M. Z., Muroguchi N., Arase S. & Honda Y. 2003. Red-light-induced resistance in Broad Bean (*Vicia faba* L.) to leaf spot disease caused by *Alternaria tenuissima*. *Phytopathology* 151: 86- 91.
26. Rodrigues A. A. C. & Menezes M. 2006 Identification and pathogenic characterization of endophytic *Fusarium* species from cowpea seeds. *Anais da Academia Pernambucana de Ciência Agronômica*. 3:203-215.
27. Tu J. C. 1982. Etiology of black pod disease and seed coat discoloration of white beans. *Canadian Journal of Plant Science* 62:277-284.

Five Important Fungal Diseases of Pulse Crops in Iran

NAJMEH GHARACHEH & MEHDI SADRAVI*

Graduated M.Sc. Student & Associate Professor of Plant Pathology, Department of Plant Protection, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran

(*Corresponding author, E. mail: msadravi@yu.ac.ir)

Received: 2015.03.07

Accepted: 2015.09.14

Gharacheh N. & Sadravi M. 2015. Five important fungal diseases of pulse crops in Iran. *Plant Pathology Science* 4(2):17-25.

Abstract

Bean, pea, lentil, vetch and broad bean grains are rich in protein. Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad (a province in the southwest Iran) is one of the cultivation area of the pulses. In this province, five important fungal diseases included *Fusarium* wilt, *Fusarium* root rot, *Ascochyta* blight, *Alternaria* blight, and charcoal rot, are common on these plants. Symptoms of these diseases, key morphological characteristics of the pathogens and their distribution areas in Iran and the world is described.

Key words: Bean, Chickpea, *Alternaria*, *Fusarium*, *Mycosphaerella*